

Jan Brebera

VÁLKA A MÍR V POJETÍ VYBRANÝCH ŘÍMSKÝCH AUTORŮ POČÁTKU 2. STOLETÍ N. L.

Posudek vedoucího diplomové práce

Přestože tento posudek musí bohužel být negativní, rád bych úvodem uvedl, co je na práci kollegy Brebery chvályhodné a na čem lze, doufám, dále stavět. Kolega Brebera (dále „řešitel“) si téma navrhl sám na základě svého hlubokého zájmu o danou problematiku i její široké kontexty a souvislosti. Jak se ukazuje nyní, jde o téma náročné, ale jistým projevem odvahy byl tento počín už ve svých počátcích, protože při nejmenším vedoucí této diplomové práce neměl s podobně uchopeným bádáním dosud žádné zkušenosti.

Zmíněný hluboký zájem vedl řešitele k tomu, že četbou autorů, jejichž dochovaná díla tvoří poměrně rozsáhlé korpus – rozsáhlé v tom smyslu, má-li být podkladem diplomové práce –, se zabýval nepochybně velmi poctivě a shromáždil a utřídil značné (vlastně nakonec až příliš!) množství studijního materiálu, s nímž dále pracoval. Na tomto konstatování nic nemění ani pochybnost, kterou vyjadřuji níže – jde o pochybnost, která podle mého názoru musí přijít na mysl každému, kdo je s díly vybraných autorů obeznámen, a proto ji níže tlumočím, ale v zásadě nepochybují, že řešitel v tomto smyslu nic neopomněl.

I za způsob práce musím řešitele pochválit. Svůj postup se školitelem konsultoval, odevzdával dílčí úseky ke zpětné vazbě a na základě této zpětné vazby poté samostatně zpracoval zbytek práce.

Pokud mohu nejprve zauvažovat nad tím, proč přesto tato práce nespĺňuje nároky na diplomovou práci kladené, jeví se mi jako možné tyto dvě příčiny, které mohly působit souběžně: 1) Řešitel je schopen uvažovat v mnoha souvislostech a bera v potaz ohromné množství materiálu, ale tato schopnost jde možná na úkor schopnosti postřehnout detail a jeho význam. Z toho pak mohou plynout vady ve formulacích, neb řešitel už uvažuje nad další, ve znění citátů originálních textů, protože řešitel už uvažuje nad jejich vzájemnými souvislostmi, a samozřejmě také problematické komentáře pramenných úryvků, protože řešitel už opět vidí vzájemné souvislosti, ale proto mu může unikat, že v tom kterém úryvku potřebný detail, na kterém staví, vlastně není. Pokud se v tomto nemýlím, pak bohužel ale nevím, jak s tímto limitem pracovat, nicméně nepochybují o tom, že výrazně ku pomoci by bylo, kdyby práci před odevzdáním byl ochoten někdo přečíst a řešitele upozornit alespoň na formulační vady. 2) Zdá se, že práce byla dokončována ve spěchu. Pokud tomu tak skutečně je, není to nic přímo chvály hodného, ale pokud se řešitel snažil stihnout deadline, není první ani poslední, kdo eventuálně neodhadl dostatečně dopředu, jak časově náročné bude práci dokončit. A tím spíše práci, která mu jistě i pro něho nečekaně nabobtnala na 250 stran.

K zmíněnému rozsahu mám ještě jednu poznámku. Zvládnout práci takového rozsahu bezvadně není nic jednoduchého ani pro badatele s pokročilou publikační praxí. Samotnému mi ovšem při četbě této rozsáhlé práce připadalo, že ne všechny komentované úryvky bylo třeba zohlednit, aby řešitel mohl splnit svůj diplomový úkol. Jistě mu mnohé posloužily k tomu, aby badatelské otázky, které si položil, mohl posoudit komplexněji, ale při další práci bych zvažil, zda množství komentovaného materiálu nelze, samozřejmě nikoli na úkor kvality práce, zredukovat.

Jak už však bylo výše konstatováno, práce v tomto stavu bohužel nesplňuje nároky kladené na diplomovou práci, a to zejména proto, že:

- Vinou pestré palety formulačních nedostatků lze výkladu jen obtížně rozumět a někdy ani to ne. Těmito nedostatky jsou zejména:
 - vyšínutí z větných vazeb, někdy způsobená opomenutím koncovky přívlastku shodného, jindy tím, že to které spojení je v nominativu místo v pádu, který aktuální vazba vyžaduje, a ještě jindy příčinami jinými,
 - nedokončené formulace či opomenutí potřebného výrazu uprostřed té které formulace,
 - nerespektování aktuálního členění větného,
 - přetížení formulací jmennými vazbami, zejména přívlastků neshodných,
 - hrubky na úrovni shody podmětu s přísudkem.
- Na příklady těchto prohřešků nemá bohužel ani smysl odkazovat, stačí se začíst do práce téměř kdekoli, byť v úvodových pasážích, včetně úvodů k jednotlivým autorům, a v závěru je jich zřejmě více než tam, kde řešitel komentuje jednotlivé pramenné úryvky.
- Řešitel se sám poctivě přiznává k tomu, že práce s Pliniovým *Panegyricem* mu činila obtíže (s. 28). Jakkoli to je poctivé, a v tom smyslu i sympatické, je to současně v diplomové práci neakceptovatelné. Jakkoli jde o text náročný, není to nějaké nesrozumitelné *obscurum*. A diplomová práce prostě musí být vypracována na základě spolehlivého uchopení pramene. Potíž s *Panegyricem* však tkívá i jinde. Je to jediný text, úryvky z něhož musel řešitel sám překládat. Jeho překlady ale často jsou jen (a ne vždy správným) mechanickým převedením latinského textu na české výrazy, ale tudíž jim, zcela pochopitelně, prostě nejde rozumět. Překlady v diplomové práci takto ale vypadat nemohou. Je však zvláštní, že překlady úryvků *Panegyricu* a komentáře týčž pasáží leckdy nekorespondují v tom, že by vadný překlad implikoval mylný komentář, či naopak. (Např. na s. 58, pokud jde o *manifestum* – v komentáři je uchopeno správně, v překladu nikoli.)
- V citátech pramenných úryvků je mnoho chyb, a to nejen různých překlepů, ale např. i zpřeházení slovosledu natolik, že úryvek vůbec nedává smysl (např. na s. 94 v pozn. 323).
- Úvodové výklady ke všem třem autorům nejsou informativně na úrovni diplomové práce. Informace k Pliniově chybí v podstatě úplně, představeno je jen jeho literární dílo. Informace k Suetoniově a Tacitovi nejsou na potřebné úrovni. Dobrým příkladem je

zejména ten druhý. Jakkoli je Symova práce o Tacitovi přelomová, vyšla v roce 1958 (!), a tudíž nemůže být více méně jediným zdrojem informací, na který je odkazováno, pokud jde o Tacitův život a kariéru. A to tím méně, že řešitel byl autorem tohoto posudku už v posudku, který zpracoval jako oponent jeho práce bakalářské, upozorněn na existenci článku A. R. Birleyho, který na základě pramene, s nímž Syme ještě nepochybně nepracoval, byl schopen upřesnit leccos, co bylo v době Symově ještě nejasné. A jelikož článek vyšel v roce 2000 v *Historii*, je studentům FF UK snadno dostupný. Co ovšem řešitel na rozdíl od své bakalářské práce vzal v potaz, jsou obě moderní tacitovská *Compania*, která vyšla v letech 2009 a 2012, nicméně informace, které v nich našel, nepodává vždy vzorně. Na s. 122 např. tvrdí, že Leidenský rukopis (rozuměno BPL 16B) představuje nezávislou tradici a odkazuje na Martina (2009: 244–245). Tento badatel ale na daném místě zcela správně konstatuje, že tento názor je naopak dnes již opuštěn. Dále na s. 120 řešitel uvádí, že *Historiae* tvořilo asi 14 knih, a na s. 121 pak, že *Annales* sestávaly asi z 18 knih. Mohu-li si dovolit odkázat na svůj posudek řešitelovy bakalářské práce, je na s. 2 v pozn. 3 vysvětlení, v čem tkví problém, a z toho vyplývá, proč je řešitelovo aktuální podání nejen vadné, ale především nebudí dobrý dojem o jeho práci se sekundární literaturou. A podobně na s. 118: řešitelovo tvrzení, že „Tacitus jako Suetonius a Plinius pocházel ze senátorského stavu, jehož předci sloužili říši ve vysokých pozicích“, stačí pouze konfrontovat s informací, které sám podává na s. 70 ke Suetoniově. Správné však není ani v případě Tacitově, pokud jde o jeho původ po otci, a dost možná ani Pliniově. K Suetoniově jen drobnou poznámku, opravdu se totiž nenarodil v „Hippiu“, jak řešitel uvádí na s. 70 hned dvakrát (zatímco správné Hippo Regius jsem nikde v práci nepostřehl), a jeden (i jinak velmi ilustrativní) citát ze s. 72: „Životopisy se zachovaly v celku. Jako důkaz jejich úplnosti lze poukázat na Jeromínova *Chronica*, v níž Jeroným používá Suetonia jako pramen k úpravě Eusebiovy *Církevních dějin*.“ K němu lze totiž bohužel pouze citovat Luka Skywalkera: „Úžasné: každé slovo té věty je špatné.“ A poslední poznámka, veškerá faktická tvrzení je třeba dokladovat, a zvláště taková, v nichž je existence dokladů proklamována, např. na s. 70: „Existují i indicie, že mohl být součástí administrativy provincie Bythínie za správy Plinia Mladšího“ nebo na s. 118: „Existují i důkazy, že byl již v tomto mladém věku být zvolen do kněžského kolegia *quindecimviri*.“

- A jakkoli se to může zdát přísné, v diplomové práci by se opravdu nemělo vyskytovat vadné skloňování jmen, jako např. na s. 166 „Corbula“ a hned poté „Corbulem“.

Další výtky už nepovažuji za natolik závažné, aby samy o sobě byly důvodem k odmítnutí práce, ale z jakékoli příští verze by měly být taktéž eliminovány:

- Na s. 1 řešitel uvádí edice textů, s nimiž pracoval. Odhlédnuto od toho, že jejich text leckdy nereprodukuje, je především pochybený už jeho výběr: loebovky, které nejsou kritickými *editiones maiores*, nebo prastaré edice z řady *Oxford Classical Texts*. U každé z nich, má-li být i dnes autoritativním zdrojem textu, je třeba pečlivě zdůvodnit, proč by jim měla být dána přednost oproti moderním teubnerkám nebo moderním kouskům ze zmíněné

oxfordské řady, které jsou pro všechny probírané autory i texty v naší knihovně k dispozici. A musím nekorektně předem avisovat, že si nedovedu představit zdůvodnění, které by mohlo být přesvědčivé byť v jediném z možných případů.

- Průběžně jsou řešitelovy formulace, rozuměno ty, které nejsou přímo vadné (viz výše), při nejmenším často zbytečně enigmatické a pochopení jeho výkladu rozhodně neusnadňují. A často se v nich objevují rysy, které typicky vykazuje výklad začátečníka, jímž řešitel není, např. už v poděkování se zmiňuje o „textu *Panegyricus*“ a níže několikrát o díle *Panegyricus* (s. 2, 6, 20). Proč? Diplomovou práci vysoce pravděpodobně nebude číst nikdo, kdo by nevěděl, co *Panegyricus* je, takže je možné, a tudíž žádoucí, vyjadřovat se o něm prostě jako o *Panegyricu*.
- Občas se podívuji řešitelovu výběru výraziva. V jakém smyslu např. používá výraz „marnivý“? Ve správném určitě nikoli, leckde se však zdá, že ve významu „marný“, ale je to opravdu tak? A pokud jde např. o význam výrazu „nomenklatura“, Slovník cizích slov (<https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/nomenklatura>) nabízí tyto tři: 1) jmenovitý seznam, 2) názvosloví, terminologie, 3) za komunismu hierarchický systém určující, na jaké úrovni KS se rozhoduje o čem. Jeho užívání v kontextu, v kterém tak činí řešitel, je tedy při nejmenším ke zvážení.
- V poznámkách pod čarou je výklad téměř systematicky ukončován odkazem na zdroj pomocí výrazu „viz“, ale ten není od předchozího výkladu oddělen žádným diakritickým znaménkem, takže výsledkem je formulace opět vlastně gramaticky vadná, ale také taková, které lze porozumět až po několikátém přečtení.
- Problematické je i uchopení vybraných pramenů. Ačkoli řešitel avisuje, že si je jejich problematické výpovědní hodnoty vědom, ve svých komentářích ji v podstatě vůbec nereflektuje. Např. na s. 31–32, ač výše poukázal na to, že *Panegyricus* je spisem propagandistickým, neprojevuje stín pochybnosti o realitě toho, jak popisuje předání vlády mezi Nervou a Traianem. K tomu bych ovšem doporučil konsultovat tento opět snadno dostupný článek: Andrew Berriman – Malcolm Todd, ‘A Very Roman Coup: The Hidden War of Imperial Succession, AD 96-8’, *Historia* 50, 2001, 312–331. Pliniovo podání ovšem jistě má i tak svou výpovědní hodnotu, ale lze ji odhalit jen tak, že bude konfrontováno s realitou, respektive nebude jako popisující realitu dále rozvíjeno.
- Řešitel při komentování ukázek přistupuje k textu pramenů jako k něčemu, co má jediný a jednoznačný význam. Sám jsem ale leckde na pochybách, např. na s. 43 opět v *Panegyricu*, pokud jde o toto konstatování: *principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum*. Řešitel následně s větou zachází, jako by byl myšlen římský císař obecně. Nemůže ale být myšlen právě jen Traianus? Ale hlavně, jde to vůbec rozhodnout? Protože pokud nikoli, je třeba v komentáři počítat s oběma možnostmi.
- Další nešvar řešitelových komentářů pramenných úryvků je dobře patrný např. na s. 66. Úryvek z *Panegyricu* je totiž mechanicky rozkouskovaný a ten který, sám o sobě

nesrozumitelný, „kousek“ je v závorce připojen k sdělení řešitelovu, jehož platnost má dokládat. Tím pádem ale nelze pochopit, jak k němu vlastně došel. Úryvky je třeba nikoli takto mechanicky kouskovat, ale každé vlastní tvrzení dokládat tím, co je pro něj v úryvku skutečně oporou. To ale samozřejmě předpokládá i využití vynechávek, doplnění atd., s čímž řešitel vůbec nepracuje.

Nakonec ještě výše avisovaná pochybnost k výběru pramenných úryvků. Z konstatování na s. 119 totiž vyplývá, že v *Agricolovi* a v *Germanii* řešitel žádné relevantní úryvky nenalezl a na s. 122 to je potvrzeno: „Agricola a Germánie mají daleko komplikovanější zachování, ale vzhledem k ne relevanci pro naši práci odkáží čtenáře na sekundární literaturu.“ A skutečně, na *Agricolu* je, a to jen pro srovnání, odkázáno pouze v pozn. 434 a na *Germanii*, zdá se, nikde. Zejména v případě *Agricolu* to však překvapí, protože měla být tato situace řešitelem nějak okomentována, respektive např. v pozn. pod čarou mělo být vysvětleno, proč, oproti jistě obecnému očekávání, se mu žádné pasáže z těchto dvou spisů nezdály relevantní.

Závěrem ovšem musím bohužel zopakovat, že práce v této podobě požadavky kladené na diplomovou práci nespĺňuje, a proto ji nemohu doporučit k obhajobě.

V Praze, 28. 8. 2023

Ivan Prchlík (ÚŘLS FF UK)